ANTIPATIYA VA SIMPATIYA

Ostonova Gulchiroy Orif qizi,
Fan va texnologiyalar universiteti,Tillar kafedrasi o'qituvchisi
ostonovagulciroj@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolaning maqsadi antipatiyaning kontseptual holatini va uning atrof-muhit bilan jismoniy va ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishdagi rolini aniqlashdan iborat. Hayotiy jarayonlarda assimilyatsiya, dissimilatsiya faoliyati kuzatilgan. Shuningdek, dunyo olimlarining simpatiya va antipatiyaga nisbatan bildirilgan fikrlaridan misollar keltirilgan.
Kalit so'zlar. Antipatiya, ekskrement, simpatiya, empatiya,antisemitizm.
Annotation. The purpose of this article is to determine the conceptual state of antipathy and its role in the formation of physical and social relations with the environment. In vital processes, assimilation, dissimilatory activity are observed. Examples are also given from the opinions expressed by scholars of the world regarding sympathy and antipathy.
Keywords. Antipathy, excrement, sympathy, empathy, antisemitism.
Аннотация. Цель этой статьи-определить концептуальное состояние антипатии и ее роль в формировании физических и социальных отношений с окружающей средой. В процессах жизнедеятельности наблюдалась ассимиляционная, диссимиляционная активность. Также приведены примеры высказываний ученых мира относительно симпатии и антипатии.
Ключевые слова. Антипатия, экскременты, симпатия, сочувствие, антисемитизм

Ingliz shoiri Jorj Bayron shunday deb yozgan edi:" Xushyoqishning to'satdan tug'ilishining o'ziga xos qonuni bor". Biroq, Bayron tug'ilishidan ancha oldin, taniqli shotlandiyalik iqtisodchi Adam Smit ushbu "qonun"ni shakllantirishga harakat qildi. 1754 yilda u "axloqiy tuyg'ular nazariyasi"nomli kitobini nashr etdi. Smit bu kitobni hamdardlik hissi va uning odamlar o'rtasidagi munosabatlarga ta'sirini aniqlashdan boshlaydi. Smitga ko'ra, xushyoqish-bu boshqa odamlarning har qanday kayfiyati va his-tuyg'ularini baham ko'rish qobiliyatidir. Zamonaviy psixologiya bu qobiliyatni "empatiya"so'zi deb ataydi. "Xushyoqish" so'zi (yunoncha sympatheia - diqqatga sazovor joy, joylashuv) kimgadir nisbatan xushmuomalalik, xayrixohlik va boshqa ijobiy his-tuyg'ularda namoyon bo'ladigan barqaror ma'qullash munosabatini anglatadi.

Ba'zida hatto yoqtirish yoki yoqmaslik hissi juda qimmatga tushishi mumkin. Masalan, "Barcha zamon va xalqlarning buyuk odamxo'ri" jurnalist Mixail Koltsovni qiynoqqa solgan, va shu bilan birga yozuvchilar Ilya Erenburg va Boris Pasternakni ogohlantirgan va tegmagan. Chunki ular Stalinga yoqqan edilar.

Xushyoqish-bu shaxslararo jozibadorlikning eng oddiy turi. U bizga chuqur ta'sir qilmaydi. Aytish mumkinki, bu tuyg'u yuzaki. Agar biz ilgari yoqimli bo'lgan odamdan hafsalamiz pir bo'lsa, bu bizga ko'p og'riq keltirmaydi. Biz har qanday jins va yoshdagi ko'plab odamlarni yoqimli deb bilishimiz mumkin. Shuning uchun yoqimlilik hissi aniq jinsiy rangga ega emas. Ko'p hollarda simpatiya o'zaro simpatiyani keltirib chiqaradi. Agar kimdir bizga qiziqish bildirsa va bizning "ajoyib" fazilatlarimizga qoyil qolsa, biz o'z navbatida bu odamga yoqimli bo'lishni boshlaymiz. Va deyarli simpatiya javob simpatiyasini keltirib chiqaradi.

Simpatiya paydo bo'lishining dastlabki bosqichida insonning tashqi ko'rinishi va uning xulq-atvori eng muhim hisoblanadi, keyin aloqa jarayonida uning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari yanada muhimroq bo'ladi. G'alati tuyulishi mumkin bo'lganidek, ijobiy fazilatlarning juda yuqori darajasi jozibadorlikni pasaytiradi, chunki bunday odam juda yiroq

va erishib bo'lmaydigan deb qabul qilinadi. Uning doimiy "to'g'riligi" asabingizga tegadi. Simpatiyaning kelib chiqishi sheriklarning bir-biriga bo'lgan ishonchiga sezilarli bog'liq bo'ladi. Shu bilan birga, nafaqat hayotiy munosabatlarning o'xshashligi, balki shaxsiy xususiyatlarning bir-birini to'ldirishi, shuningdek raqobatga aylanmaydigan hamkorlik juda muhimdir.

Zamonaviy romanlardan birida bir yildan ko'proq vaqt davomida birga ishlagan ikki kishi - xo'jayin va ishchi o'rtasida o'zaro simpatiya hissi qanday paydo bo'lganligi tasvirlangan: "o'sha paytda nimadir o'zgardi: ular munosabatlarni rivojlantirdilar va ikkalasi ham buni aniq his qilishdi. Ehtimol, ilgari ularning ongida nimadir sodir bo'lgan. Va, ehtimol, qo'qisdan o'z-o'zidan paydo bo'lgan. Psixologiya sirlarini kim tushunadi..."

Agar biz psixologiya sirlari haqida gapiradigan bo'lsak, unda fan ikki kishi o'rtasida qanday va nima uchun yoqimlilik hissi paydo bo'lishini tushuntirishga harakat qiladi. Ba'zi tadqiqotchilar, agar ular bir-biridan ikki metrdan oshmasa, ikki kishi o'rtasida simpatiya paydo bo'lishi mumkinligini aniqladilar. Ko'ryapsizmi, tanada ajralib chiqadigan va feromonlar deb ataladigan moddalarni uzoq masofada his qilish juda qiyin. Xohlaysizmi-ishoning yoki ishonmang-tekshiring. Ammo 2008 yil oxirida "Welt am Sonntag" gazetasida "Gentest statt Gespräch" ("Suhbat o'rniga genetik test") nomli maqola chop etildi. Maqolada aytilishicha, olimlar simpatiya hissi genetik darajada amalga oshirilganligini aniqladilar va tegishli tadqiqotlar olib borilgandan so'ng, ikkita aniq odam bir-biriga yoqadimi yoki yoqmaydimi, aniqlanishi mumkin deyilgan. Bundan tashqari, er-xotinlar bilan tanishish va tanlash bilan shug'ullanadigan ba'zi agentliklar ushbu nazariyani qabul qilib, uni amaliyotga tatbiq etishgan.

Ko'rinishidan, bu tadqiqotlarda qandaydir ma'no bordek. Tasdiqlash sifatida Maksim Gorkiyning mashhur bayonotini keltirish mumkin. Yozuvchi Leonid Andreyevning (Gorkiy) antisemitizmga qarshi samarasiz kurashga vaqt sarflashiga nima sabab bo'lganligi haqidagi savoliga, Gorkiy shunday javob berdi:"Yahudiy menga umuman yoqadi, simpatiya esa biokimyoviy hodisa va tushuntirishga imkon bermaydi".

Umuman olganda, antisemitizm deb ataladigan yahudiylarga nisbatan antipatiya (va ba'zi bir yahudiylarga emas) biokimyoviy darajada amalga oshiriladi deb taxmin qilish mumkin. Agar biz ushbu nuqtai nazardan kelib chiqsak, unda ba'zi bir odamning antisemitizmini (yoki umuman aytganda, ksenofobiyani) yo'q qilish qiyin, chunki uning biokimyoviy tabiatini o'zgartirish mumkin emas.

Mashhur amerikalik psixoterapevt Janet Reynuoter bunday e'tiqod (aniqrog'i, noto'g'ri qarashlar) haqida shunday yozgan edi: "Men yoshligimda irqchi e'tiqodga ega bo'lgan do'stlarim bilan bahslashdim, noto'g'ri missionerlik g'oyalariga asoslanib, g'azablandim va va'z qildim.Ularning nuqtai nazarini o'zgartirishga harakat qildim. Albatta, buni amalga oshirish mumkin emas edi."

Har bir kishi, o'zini kuzatib, ba'zi odamlarni yoqtirishini, boshqalarga nisbatan befarqligini, uchinchisiga esa antipatiyani his qilishi mumkinligini sezadi. Shu bilan birga, ba'zida biz bu odamlarni hech qachon uchratmagan, faqat televizorda ko'rgan bo'lamiz. Demak, agar kimdir menda nafratlanish, yoqtirmaslik va hatto g'azablanish xissini keltirib chiqarsa, demak, men ham ba'zi odamlarda shu tuyg'uni keltirib chiqarishim mumkin.

Psixologlarning fikriga ko'ra, ancha murakkab his-tuyg'ular sevgi va jinsiy jalb qilishdir. Ko'pincha sevgi yoqtirish tuyg'usidan boshlanadi. Agar xushyoqishning paydo bo'lishidan muhabbat tug'ilishigacha bo'lgan vaqt juda qisqa bo'lsa, unda birinchi qarashda sevgi haqida gapirish odatiy holdir. Stendal o'zining mashhur "sevgi to'g'risida" risolasida shunday deb yozgan edi: "xushyoqish va tabiatimizning boshqa qonunlari tufayli sevgi shunchaki bo'lishi mumkin bo'lgan eng katta baxtdir". Jinsiy jozibadorlik haqida fikr yuritar ekan, Stendal yana shunday yozadi: "ikki kishi o'rtasidagi yaqinlikdan so'ng, hatto sevgini

emas, balki faqat xushyoqis tuyg'usini boshdan kechirgandan so'ng, bunday ishonch, muloqotning bunday qulayligi, bir-biriga shunchalik yumshoq e'tibor paydo bo'ladiki, ular o'n yillik simpatiya va mustahkam do'stlikdan keyin ham paydo bo'lmaydi".

Stendaldan iqtibos keltirgan holda aytish mumkinki 19-asr va asosan 20-asrga xos bo'lgan bu "lirika" 21-asrga kelib umuman boshqacha tus olgandek. Masalan, rus kinematograflari tomonidan olingan "Maktab" teleserialini tomosha qilib, albatta, xuddi shunday xulosaga kelasiz, chunki odamlar o'rtasidagi yaqin munosabatlar ma'naviy yetuklikka emas, balki jismoniy yetuklikka erishganlarida, juda erta yoshda boshlanganini ko'ramiz.

Agar xushyoqishning ildizlari ongimizda yashiringan bo'lsa, unda antipatiyaning sabablari nimada bo'lishi mumkin. Ushbu sabablar har xil bo'lishi mumkin va ko'pincha bir-birini istisno qiladi. Ko'pincha biz boshqa odamda o'zimizga yoqmaydigan narsalarni yoqtirmaymiz. Masalan, biz ortiqcha vazn yoki ajinlar bilan kurashamiz. Va boshqa odam bizning kamchiliklarimizni eslatadigan oyna bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun biz bunday odamni xush yoqtirmaymiz va undan qochishga harakat qilamiz.

Mumkin bo'lgan sabablarning ikkinchisi to'g'ridan-to'g'ri qarama-qarshilik tuyg'usi: biz boshqalarda biz xohlagan narsani ularda ko'rganimiz uchun ham uni yoqtirmaymiz. Masalan, iste'dodsiz odam iste'dodli hamkasbini yoqtirmaydi. Yoki kimdir oilaviy hayotda baxtli, uning oilasidagi "ob-havo" juda yomon bo'lsa ham shunday holat bo'ladi. Va o'zi bilmagan holda, bu odamga nisbatan hasad va norozilik tuyg'usini boshidan kechiradi.

Biror kishini yoqtirmaslikning yana bir mumkin bo'lgan sababi shundaki, ular bizning boshqa odamlar bilan o'tmishdagi munosabatlarimizdagi muvaffaqiyatsizliklarimizga sabab bo'lgan insonlarga o'xshaydi. Aytaylik, ma'lum bir ovoz modulyatsiyasiga ega bo'lgan kishi bir vaqtning o'zida bizda yoqimsiz taassurot qoldiradi. Xuddi shu modulyatsiyaga ega bo'lgan boshqa odamning bizga yoqishi ehtimoli kam.

Keyingi sabab shundaki, boshqa odam bizga o'xshamaydi. Masalan, ziqna odam keng tabiatlini rad etadi, va aksincha, saxiy odam ziqna yoqtirmaydi va o'zini tutib tura oladigan vazmin odamda beadablik jirkanchlik va nffratni keltirib chiqaradi.[1]

Foydalanilgan adabiyot:

1. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. М., 2000. -С. 243.
2. O‘zbek tilining izohli lug‘ati.– T.: Государственное научное издательство национальной энциклопедии Узбекистана, 2006. – I-j. − 680 б.; II-j. − 672 б.; III-j. − 688 б.; IV-j. –T., 2008. – 608 б.; V-j. – 592 б.
3.Тайна симпатии и антипатии/ Психология чувств/Григорий Калихман (Дортмунд) Журнал Партнер №5 (152) ,2010 г.
4. https://www.google.com/search?
5. https://www.b17.ru/article/66293/

[1] Тайна симпатии и антипатии/ Психология чувств/Григорий Калихман (Дортмунд) Журнал Партнер №5 (152) ,2010 г.